

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه الزهرا (س)

دانشکده ادبیات، زبان‌ها و تاریخ

پایان‌نامه

جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد

در رشته زبان‌شناسی همگانی

عنوان

بررسی پدیده‌های طبیعی در اصطلاح‌های زبان فارسی بر اساس طرحواره‌های تصویری در

چارچوب نظریه معنی‌شناسی شناختی

استاد راهنما

خانم دکتر شهین نعمت‌زاده

استاد مشاور

آقای دکتر فرهاد ساسانی

دانشجو

سیده مهسا اعظمی‌نژاد

تقدیم به :

پدر و مادر مهربانم

برادر و خواهر نازنینم

و

همسر عزیزم

سپاسگزاری:

بر خود واجب می‌دانم از کلیه کسانی که در تهیه و تدوین پایان‌نامه حاضر به من کمک کردند، سپاسگزاری کنم.

از استاد گرانقدر، سرکار خانم دکتر نعمت‌زاده که با لطف بی‌دریغ و با راهنمایی‌های ارزشمندشان در انجام این پژوهش بسیار به من کمک کردند و من در محضر ایشان علاوه بر درس دانشگاهی، درس انسانیت، اخلاق و تواضع را نیز یاد گرفتم.

از استاد بزرگوارم، جناب آقای دکتر ساسانی که با مفهوم معنی شناسی و تفکر معنی شناختی در کلاس های درس ایشان آشنا شدم و در انجام این پژوهش هم مرا از راهنمایی های ارزشمندشان بهره مند کردند.

همچنین از خانواده مهربانم که همیشه و در تمام مراحل زندگی و در امر تحصیل مشوق من بودند و همسر عزیزم که در طول انجام این پژوهش شکیبایی و بردباری نشان داده و بی دریغ یاری ام نمود، قدردانی و تشکر می‌کنم.

چکیده:

پایان نامه حاضر در چارچوب معنی‌شناسی شناختی به بررسی اصطلاح‌های زبان فارسی پرداخته است. هدف این پژوهش، تجزیه و تحلیل برخی از اصطلاح‌های زبان فارسی بوده، که در آن‌ها پدیده‌های طبیعی مانند «آب، آتش، باد و خاک» با مفهومی استعاری به کار رفته‌اند و چگونگی عملکرد طرحواره‌های تصویری در ارتباط با این اصطلاح‌ها، مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است. بدین منظور ۷۱ اصطلاح از کتاب امثال و حکم دهخدا بررسی شده است. این پژوهش به روش کتابخانه‌ای صورت گرفته و برای گردآوری اطلاعات از منابع کتابخانه‌ای شامل کتاب‌ها، پایان‌نامه‌ها و مقاله‌ها استفاده شده است. چارچوب تحلیل این پژوهش در حوزه معنی‌شناسی شناختی، براساس نظریه طرحواره‌ای ایوانز و گرین (۲۰۰۵) بوده است. یافته‌های پژوهش موید آن است که: ۱- طرحواره‌های تصویری برخاسته از چندین حس ادراکی - تجربی می باشند، لذا نمی‌توان مرز مشخصی بین این طرحواره‌ها قایل شد. ۲- طرحواره‌های تصویری را باید در مقولات کلان تجسمی - ذهنی جستجو نمود که از آن‌ها می‌توان طرحواره‌های جزئی‌تری را استنباط کرد. ۳- تجربه‌های جسمانی در حوزه مبدأ مبنای درک و بیان اصطلاح‌های استعاری در حوزه انتزاعی (مقصد) می باشد و می‌تواند از فردی به فرد دیگر متفاوت باشد. ۴- طرحواره‌های تصویری نقش حائز اهمیتی در کارکرد اقتصادی ذهن و ایجاد الگوهای ذهنی تعمیم یافته دارند.

واژه‌های کلیدی: زبان‌شناسی شناختی، معنی‌شناسی شناختی، طرحواره‌های تصویری، استعاره، اصطلاح.

فهرست مطالب

فصل اول

۲	۱- کلیات پژوهش.....
۲	۱-۱ مقدمه.....
۳	۲-۱ مسئله پژوهش.....
۴	۳-۱ هدف‌های پژوهش و ضرورت آن.....
۵	۴-۱ پرسش‌های پژوهش.....
۵	۵-۱ فرضیه‌های پژوهش.....
۶	۶-۱ اطلاعات مربوط به روش‌شناسی پژوهش.....
۶	۶-۱-۱ تعریف جامعه آماری و ویژگی‌های آن.....
۷	۶-۱-۲ روش نمونه‌گیری.....
۷	۶-۱-۳ روش تجزیه و تحلیل داده‌ها.....
۸	۷-۱ ساختار پژوهش.....
۹	۸-۱ محدودیت‌ها.....

فصل دوم

۱۳	۲- پیشینه مطالعات.....
۱۳	۱-۲ مقدمه.....
۱۳	۲-۲ معنی‌شناسی شناختی و طرحواره‌ها.....
۱۳	۱-۲-۲ پژوهشگران ایرانی.....
۱۳	۱-۲-۲-۱ یکه دهقان (۱۳۷۵).....
۱۴	۲-۲-۲-۲ تولایی (۱۳۷۹).....
۱۴	۲-۲-۲-۳ صفوی (۱۳۷۹).....
۱۵	۲-۲-۲-۴ عابدی مقدم (۱۳۸۳).....
۱۵	۲-۲-۲-۵ مهدی زاده سراج (۱۳۸۳).....
۱۶	۲-۲-۲-۶ غفاری (۱۳۸۴).....
۱۶	۲-۲-۲-۷ آریان‌فر (۱۳۸۵).....
۱۷	۲-۲-۲-۸ افراشی (۱۳۸۵).....
۱۸	۲-۲-۲-۹ بهتوئی (۱۳۸۶).....
۱۸	۲-۲-۲-۱۰ راسخ‌مهند (۱۳۸۷).....
۱۹	۲-۲-۲-۱۱ آزادمهر (۱۳۸۹).....
۲۰	۲-۲-۲ پژوهشگران غیرایرانی.....
۲۰	۲-۲-۲-۱ لیکاف و جانسون (۱۹۸۰).....
۲۱	۲-۲-۲-۲ لیکاف (۱۹۸۷).....
۲۲	۲-۲-۲-۳ جانسون (۱۹۸۷).....

۲۴ لانگا کر (۱۹۸۷) ۴-۲-۲-۲
۲۵ کانگ (۱۹۸۷) ۵-۲-۲-۲
۲۶ رودریگز و دیگران (۱۹۹۷) ۶-۲-۲-۲
۲۶ مایکل آیسنک و مارک کین (۱۹۹۹) ۷-۲-۲-۲
۲۷ لیکاف (۲۰۰۰) ۸-۲-۲-۲
۲۷ سانتی بانز (۲۰۰۲) ۹-۲-۲-۲
۲۹ توماس (۲۰۰۳) ۱۰-۲-۲-۲
۳۰ ایوانز و گرین (۲۰۰۵) ۱۱-۲-۲-۲
۳۱ همپ (۲۰۰۵) ۱۲-۲-۲-۲
۳۱ جمع بندی ۳-۲

فصل سوم

۳۳ ملاحظات نظری ۳-۳
۳۳ مقدمه ۱-۳
۳۴ زبان شناسی شناختی ۲-۳
۳۷ اصول زبان شناسی شناختی ۱-۲-۳
۳۸ معنی شناسی شناختی ۳-۳
۴۲ اصول حاکم بر معنی شناسی شناختی ۱-۳-۳
۴۳ اصل اول - منظری بودن ۱-۱-۳-۳
۴۴ اصل دوم - پویایی معنا ۲-۱-۳-۳
۴۴ اصل سوم - دایره المعارفی بودن معنای زبان ۳-۱-۳-۳
۴۵ اصل چهارم - اولویت دادن به معنا ۴-۱-۳-۳
۴۶ ویژگی های نگرش معنی شناسی شناختی ۲-۳-۳
۴۷ سطح بنیادین ۴-۳
۴۹ مقوله بندی ۵-۳
۵۰ معنی واژه و چندمعنایی ۶-۳
۵۲ تعبیر صحنه ۷-۳
۵۳ زاویه توجه ۸-۳
۵۴ برجسته سازی ۹-۳
۵۶ شرح صحنه ۱۰-۳
۵۶ ضبط صحنه ۱۱-۳
۵۷ استعاره ۱۲-۳
۵۷ رویکرد سنتی استعاره ۱-۱۲-۳
۵۸ رویکرد شناختی استعاره ۲-۱۲-۳
۶۱ دیدگاه لیکاف در مورد استعاره ۳-۱۲-۳

۶۳ ۴-۱۲-۳ مختصات استعاره
۶۳ ۱-۴-۱۲-۳ الگوشدگی
۶۴ ۲-۴-۱۲-۳ سامان یافتگی
۶۵ ۳-۴-۱۲-۳ تقارن ناپذیری
۶۵ ۴-۴-۱۲-۳ انتزاع‌زدایی
۶۵ ۵-۱۲-۳ نظریه استعاره مفهومی
۶۷ ۶-۱۲-۳ ویژگی‌های کلیدی استعاره‌های مفهومی
۶۷ ۱-۶-۱۲-۳ یک‌سویه بودن استعاره
۶۷ ۲-۶-۱۲-۳ انگیزه برای حوزه مقصد و مبدأ
۶۸ ۳-۶-۱۲-۳ استلزام استعاری
۶۹ ۴-۶-۱۲-۳ نظام استعاری
۷۰ ۷-۱۲-۳ انواع استعاره‌های تصویری
۷۳ ۸-۱۲-۳ طرحواره
۷۵ ۹-۱۲-۳ نظام طرحواره‌ای
۷۷ ۱۰-۱۲-۳ طرحواره‌های تصویری
۸۲ ۱-۱۰-۱۲-۳ ویژگی‌های طرحواره‌های تصویری
۸۲ ۱-۱-۱۰-۱۲-۳ پیش‌ادراکی
۸۳ ۲-۱-۱۰-۱۲-۳ مفهوم‌سازی
۸۵ ۳-۱-۱۰-۱۲-۳ مشاهده بنیاد تعاملی
۸۵ ۴-۱-۱۰-۱۲-۳ معنا‌مندی
۸۶ ۵-۱-۱۰-۱۲-۳ پیچیدگی
۸۷ ۶-۱-۱۰-۱۲-۳ ذهنی نبودن تصاویر
۸۷ ۷-۱-۱۰-۱۲-۳ چندوجهی بودن
۸۹ ۱۱-۱۲-۳ طرحواره و نمونه
۹۰ ۱۲-۱۲-۳ طرحواره‌های تصویری و معنای زبانی
۹۱ ۱۳-۱۲-۳ طرحواره‌های تصویری و افکار انتزاعی
۹۲ ۱۴-۱۲-۳ انواع طرحواره‌های تصویری
۹۵ ۱-۱۴-۱۲-۳ طرحواره فضا
۹۵ ۱-۱-۱۴-۱۲-۳ طرحواره بالا - پایین
۹۶ ۲-۱-۱۴-۱۲-۳ طرحواره مرکز- پیرامون
۹۷ ۳-۱-۱۴-۱۲-۳ طرحواره تماس (سطح)
۹۸ ۱۵-۱۲-۳ طرحواره ظرف‌بودگی
۹۸ ۱-۱۵-۱۲-۳ طرحواره ظرف
۱۰۱ ۲-۱۵-۱۲-۳ طرحواره داخل - خارج
۱۰۲ ۳-۱۵-۱۲-۳ طرحواره سطح

- ۱۰۲..... ۴-۱۵-۱۲-۳ طرحواره پر- خالی
- ۱۰۳..... ۵-۱۵-۱۲-۳ طرحواره محتوا
- ۱۰۴..... ۱۶-۱۲-۳ طرحواره جابه‌جایی (حرکت)
- ۱۰۶..... ۱-۱۶-۱۲-۳ طرحواره نیروی جنبش
- ۱۰۶..... ۲-۱۶-۱۲-۳ طرحواره مبدأ
- ۱۰۷..... ۳-۱۶-۱۲-۳ طرحواره مسیر
- ۱۰۹..... ۴-۱۶-۱۲-۳ طرحواره مقصد
- ۱۱۰..... ۵-۱۶-۱۲-۳ طرحواره سرعت
- ۱۱۱..... ۱۷-۱۲-۳ طرحواره توازن
- ۱۱۱..... ۱-۱۷-۱۲-۳ طرحواره تعادل (سکون)
- ۱۱۲..... ۱۸-۱۲-۳ طرحواره نیرو
- ۱۱۳..... ۱-۱۸-۱۲-۳ طرحواره اجبار
- ۱۱۴..... ۲-۱۸-۱۲-۳ طرحواره مانع
- ۱۱۶..... ۳-۱۸-۱۲-۳ طرحواره نیروی متقابل
- ۱۱۶..... ۴-۱۸-۱۲-۳ طرحواره انحراف
- ۱۱۷..... ۵-۱۸-۱۲-۳ طرحواره رفع مانع
- ۱۱۸..... ۶-۱۸-۱۲-۳ طرحواره توانایی
- ۱۲۰..... ۷-۱۸-۱۲-۳ طرحواره جذب
- ۱۲۰..... ۸-۱۸-۱۲-۳ طرحواره مقاومت
- ۱۲۲..... ۱۹-۱۲-۳ طرحواره پیوستگی
- ۱۲۲..... ۱-۱۹-۱۲-۳ طرحواره اتحاد (یکی شدن)
- ۱۲۳..... ۲-۱۹-۱۲-۳ طرحواره مجموعه
- ۱۲۴..... ۳-۱۹-۱۲-۳ طرحواره شکافتن
- ۱۲۵..... ۴-۱۹-۱۲-۳ طرحواره تکرار
- ۱۲۶..... ۵-۱۹-۱۲-۳ طرحواره کل-جز
- ۱۲۷..... ۲۰-۱۲-۳ طرحواره تحمیل
- ۱۲۷..... ۲۱-۱۲-۳ طرحواره وجود
- ۱۲۸..... ۱-۲۱-۱۲-۳ طرحواره رفع
- ۱۲۸..... ۲-۲۱-۱۲-۳ طرحواره شیء
- ۱۲۹..... ۳-۲۱-۱۲-۳ طرحواره فرایند
- ۱۳۰..... ۴-۲۱-۱۲-۳ طرحواره تضاد
- ۱۳۱..... ۵-۲۱-۱۲-۳ طرحواره ایجاد
- ۱۳۲..... ۶-۲۱-۱۲-۳ طرحواره علت-سبب
- ۱۳۲..... ۷-۲۱-۱۲-۳ تجسم‌گرایی
- ۱۳۳..... ۱-۷-۲۱-۱۲-۳ طرحواره جاندارپنداری

۱۳۴ طرحواره گیاه‌پنداری ۱-۱-۷-۲۱-۱۲-۳
۱۳۵ طرحواره حیوان‌پنداری ۲-۱-۷-۲۱-۱۲-۳
۱۳۶ طرحواره انسان‌پنداری ۱-۲-۱-۷-۲۱-۱۲-۳
۱۳۶ طرحواره جانور‌پنداری ۲-۲-۱-۷-۲۱-۱۲-۳
۱۳۷ طرحواره سیال‌پنداری ۲-۷-۲۱-۱۲-۳
۱۳۷ طرحواره جسم‌پنداری ۳-۷-۲۱-۱۲-۳
۱۳۸ طرحواره رنگ ۴-۷-۲۱-۱۲-۳
۱۳۹ جمع‌بندی ۱۳-۳

فصل چهارم

۱۴۱ ۴- تحلیل داده‌ها
۱۴۱ ۱-۴ مقدمه
۱۴۲ ۲-۴ طرحواره‌های تصویری
۱۴۲ ۱-۲-۴ طرحواره فضا
۱۴۲ ۱-۱-۲-۴ طرحواره بالا-پایین
۱۴۳ ۲-۱-۲-۴ طرحواره مرکز-پیرامون
۱۴۴ ۳-۱-۲-۴ طرحواره تماس (سطح)
۱۴۴ ۲-۲-۴ طرحواره ظرف‌بودگی
۱۴۵ ۱-۲-۲-۴ طرحواره ظرف
۱۴۷ ۲-۲-۲-۴ طرحواره داخل-خارج
۱۴۸ ۳-۲-۲-۴ طرحواره سطح
۱۴۹ ۴-۲-۲-۴ طرحواره پر-خالی
۱۵۰ ۵-۲-۲-۴ طرحواره محتوا
۱۵۲ ۳-۲-۴ طرحواره جابه‌جایی (حرکت)
۱۵۲ ۱-۳-۲-۴ طرحواره نیروی جنبش
۱۵۴ ۲-۳-۲-۴ طرحواره مبدأ
۱۵۴ ۳-۳-۲-۴ طرحواره مسیر
۱۵۵ ۴-۳-۲-۴ طرحواره مقصد
۱۵۶ ۵-۳-۲-۴ طرحواره سرعت
۱۵۷ ۴-۲-۴ طرحواره توازن (تعادل)
۱۵۷ ۱-۴-۲-۴ طرحواره تعادل (سکون)
۱۵۸ ۵-۲-۴ طرحواره نیرو
۱۵۸ ۱-۵-۲-۴ طرحواره اجبار
۱۵۸ ۲-۵-۲-۴ طرحواره مانع (انسداد)
۱۵۹ ۳-۵-۲-۴ طرحواره نیروی متقابل

۱۵۹ طرحواره رفع مانع	۴-۵-۲-۴
۱۶۰ طرحواره توانایی	۵-۵-۲-۴
۱۶۱ طرحواره مقاومت	۶-۵-۲-۴
۱۶۲ طرحواره پیوستگی	۶-۲-۴
۱۶۲ طرحواره اتحاد (یکی شدن)	۱-۶-۲-۴
۱۶۳ طرحواره مجموعه	۲-۶-۲-۴
۱۶۳ طرحواره شکافتن	۳-۶-۲-۴
۱۶۴ طرحواره تکرار	۴-۶-۲-۴
۱۶۴ طرحواره کل - جز	۵-۶-۲-۴
۱۶۵ طرحواره تحمیل	۷-۲-۴
۱۶۵ طرحواره وجود	۸-۲-۴
۱۶۵ طرحواره رفع	۱-۸-۲-۴
۱۶۶ طرحواره شیئی	۲-۸-۲-۴
۱۶۷ طرحواره فرایند	۳-۸-۲-۴
۱۶۹ طرحواره تضاد	۴-۸-۲-۴
۱۷۰ طرحواره ایجاد	۵-۸-۲-۴
۱۷۱ طرحواره علت - سبب	۶-۸-۲-۴
۱۷۱ طرحواره جاندارپنداری	۸-۸-۲-۴
۱۷۱ طرحواره گیاه پنداری	۱-۸-۸-۲-۴
۱۷۲ طرحواره حیوان پنداری	۲-۸-۸-۲-۴
۱۷۲ طرحواره انسان پنداری	۱-۲-۸-۸-۲-۴
۱۷۳ طرحواره جانور پنداری	۲-۲-۸-۸-۲-۴
۱۷۳ طرحواره سیال پنداری	۹-۸-۲-۴
۱۷۳ طرحواره جسم پنداری	۱۰-۸-۲-۴
۱۷۴ طرحواره رنگ	۱۱-۸-۲-۴
۱۷۴ پدیده‌های طبیعی	۳-۴
۱۷۵ پدیده طبیعی "آب"	۱-۳-۴
۱۸۶ پدیده طبیعی "آتش"	۲-۳-۴
۱۹۵ پدیده طبیعی "باد"	۳-۳-۴
۲۰۱ پدیده طبیعی "خاک"	۴-۳-۴
۲۰۵ جمع بندی	۴-۴

فصل پنجم

۲۱۳ نتیجه گیری	۵-۵
۲۱۳ مقدمه	۱-۵

۲۱۳.....	۲-۵	مروری بر بررسی‌های انجام شده.....
۲۲۰.....	۳-۵	بررسی پرسش‌های پژوهش.....
۲۲۰.....	۴-۵	یافته‌های پژوهش.....
۲۲۳.....	۵-۵	پیشنهادها.....
۲۲۴.....		کتابنامه.....
۲۲۹.....		واژه‌نامه فارسی به انگلیسی.....
۲۳۴.....		واژه‌نامه انگلیسی به فارسی.....
۲۴۰.....		پیوست ۱ انواع طرحواره‌های تصویری.....
۲۴۱.....		پیوست ۲ جدول کلی توزیع طرحواره‌ها در اصطلاح‌های بررسی شده.....

فهرست جدول‌ها

جدول (۱-۳) - فهرست انواع طرحواره‌های تصویری	۹۳
جدول (۱-۴) - اصطلاح‌های مربوط به طرحواره بالا- پایین	۱۴۲
جدول (۲-۴) - اصطلاح‌های مربوط به طرحواره مرکز- پیرامون	۱۴۳
جدول (۳-۴) - اصطلاح‌های مربوط به طرحواره تماس (سطح)	۱۴۴
جدول (۴-۴) - اصطلاح‌های مربوط به طرحواره ظرف	۱۴۵
جدول (۵-۴) - اصطلاح‌های مربوط به طرحواره داخل- خارج	۱۴۷
جدول (۶-۴) - اصطلاح‌های مربوط به طرحواره سطح	۱۴۹
جدول (۷-۴) - اصطلاح‌های مربوط به طرحواره پر- خالی	۱۴۹
جدول (۸-۴) - اصطلاح‌های مربوط به طرحواره محتوا	۱۵۰
جدول (۹-۴) - اصطلاح‌های مربوط به طرحواره نیروی جنبش	۱۵۳
جدول (۱۰-۴) - اصطلاح‌های مربوط به طرحواره مبدأ	۱۵۴
جدول (۱۱-۴) - اصطلاح‌های مربوط به طرحواره مسیر	۱۵۵
جدول (۱۲-۴) - اصطلاح‌های مربوط به طرحواره مقصد	۱۵۵
جدول (۱۳-۴) - اصطلاح‌های مربوط به طرحواره سرعت	۱۵۶
جدول (۱۴-۴) - اصطلاح‌های مربوط به طرحواره تعادل (سکون)	۱۵۷
جدول (۱۵-۴) - اصطلاح‌های مربوط به طرحواره اجبار	۱۵۸
جدول (۱۶-۴) - اصطلاح‌های مربوط به طرحواره مانع	۱۵۸
جدول (۱۷-۴) - اصطلاح‌های مربوط به طرحواره نیروی متقابل	۱۵۹
جدول (۱۸-۴) - اصطلاح‌های مربوط به طرحواره رفع مانع	۱۶۰
جدول (۱۹-۴) - اصطلاح‌های مربوط به طرحواره توانایی	۱۶۰
جدول (۲۰-۴) - اصطلاح‌های مربوط به طرحواره مقاومت	۱۶۲
جدول (۲۱-۴) - اصطلاح‌های مربوط به طرحواره اتحاد	۱۶۲
جدول (۲۲-۴) - اصطلاح‌های مربوط به طرحواره مجموعه	۱۶۳
جدول (۲۳-۴) - اصطلاح‌های مربوط به طرحواره شکافتن	۱۶۴
جدول (۲۴-۴) - اصطلاح‌های مربوط به طرحواره تکرار	۱۶۴
جدول (۲۵-۴) - اصطلاح‌های مربوط به طرحواره کل - جز	۱۶۵
جدول (۲۶-۴) - اصطلاح‌های مربوط به طرحواره تحمیل	۱۶۵
جدول (۲۷-۴) - اصطلاح‌های مربوط به طرحواره رفع	۱۶۶
جدول (۲۸-۴) - اصطلاح‌های مربوط به طرحواره شیئی	۱۶۷
جدول (۲۹-۴) - اصطلاح‌های مربوط به طرحواره فرایند	۱۶۷
جدول (۳۰-۴) - اصطلاح‌های مربوط به طرحواره تضاد	۱۶۹
جدول (۳۱-۴) - اصطلاح‌های مربوط به طرحواره ایجاد	۱۷۰
جدول (۳۲-۴) - اصطلاح‌های مربوط به طرحواره علت- سبب	۱۷۱
جدول (۳۳-۴) - اصطلاح‌های مربوط به طرحواره گیاه پنداری	۱۷۲

- جدول (۴-۳۴) - اصطلاح‌های مربوط به طرحواره انسان‌پنداری ۱۷۲
- جدول (۴-۳۵) - اصطلاح‌های مربوط به طرحواره جانور‌پنداری ۱۷۳
- جدول (۴-۳۶) - اصطلاح‌های مربوط به طرحواره سیال‌پنداری ۱۷۳
- جدول (۴-۳۷) - اصطلاح‌های مربوط به طرحواره جسم‌پنداری ۱۷۴
- جدول (۴-۳۸) - اصطلاح‌های مربوط به طرحواره رنگ ۱۷۴
- جدول (۴-۳۹) - اصطلاح‌های شامل پدیده طبیعی "آب" ۱۷۵
- جدول (۴-۴۰) - اصطلاح‌های شامل پدیده طبیعی "آتش" ۱۸۶
- جدول (۴-۴۱) - اصطلاح‌های شامل پدیده طبیعی "باد" ۱۹۵
- جدول (۴-۴۲) - اصطلاح‌های شامل پدیده طبیعی "خاک" ۲۰۱
- جدول (۴-۴۳) - نمایی کلی از طرحواره‌های استفاده شده در این پژوهش ۲۰۶

فهرست شکل‌ها

- شکل (۱-۳): طرحوارهٔ تصویری ظرف ۸۳
- شکل (۲-۳): طرحوارهٔ تصویری مسیر ۱۰۷
- شکل (۳-۳): طرحوارهٔ تصویری اجبار ۱۱۳
- شکل (۴-۳): طرحوارهٔ تصویری مانع ۱۱۵
- شکل (۵-۳): طرحوارهٔ تصویری نیروی متقابل ۱۱۶
- شکل (۶-۳): طرحوارهٔ تصویری انحراف ۱۱۷
- شکل (۷-۳): طرحوارهٔ تصویری رفع مانع ۱۱۷
- شکل (۸-۳): طرحوارهٔ تصویری توانایی ۱۱۸
- شکل (۹-۳): طرحوارهٔ تصویری جذب ۱۲۰
- شکل (۱۰-۳): نخستین نوع طرحوارهٔ تصویری قدرت ۱۲۱
- شکل (۱۱-۳): دومین نوع طرحوارهٔ تصویری قدرت ۱۲۱
- شکل (۱۲-۳): سومین نوع طرحوارهٔ تصویری قدرت ۱۲۲

- نمودار (۴-۳۵): توزیع فراوانی انواع طرحواره‌های زیرمجموعه جابجایی در کل اصطلاحها..... ۲۰۸
- نمودار (۴-۳۶): توزیع فراوانی انواع طرحواره‌های زیرمجموعه توازن در کل اصطلاحها..... ۲۰۹
- نمودار (۴-۳۷): توزیع فراوانی انواع طرحواره‌های زیرمجموعه نیرو در کل اصطلاحها..... ۲۰۹
- نمودار (۴-۳۸): توزیع فراوانی انواع طرحواره‌های زیرمجموعه پیوستگی در کل اصطلاحها..... ۲۱۰
- نمودار (۴-۳۹): توزیع فراوانی انواع طرحواره‌های زیرمجموعه انطباق در کل اصطلاحها..... ۲۱۰
- نمودار (۴-۴۰): توزیع فراوانی انواع طرحواره‌های زیرمجموعه وجود در کل اصطلاحها..... ۲۱۱

فصل اول

مقدمه

۱- کلیات پژوهش

۱-۱ مقدمه

اطلاعاتی که هر انسانی از جهان خارج بدست می‌آورد، اطلاعاتی فردی است. این اطلاعات ویژه همان شخص است. یک واژه می‌تواند برای افراد مختلف دارای معانی متفاوتی باشد که این معانی، زبانی را پدید می‌آورد که فردی است زیرا بر حسب انتخاب‌های آن فرد از جهان خارج شکل گرفته است که با نوع اندیشیدن آن فرد مطابقت دارد. این زبان را زبان فردی می‌نامیم تا بتوانیم آن را از زبان ایجاد ارتباط با دیگران متمایز سازیم.

هیچ دو زبان فردی‌ای یکسان نیستند، زیرا دانش برون‌زبانی هیچ دو نفری یکسان نیست، ولی ما می‌توانیم با دیگران حرف بزنیم و حرف یکدیگر را بفهمیم. در چنین شرایطی ما در قالب کلیت‌ها سخن می‌گوییم، کلیت‌هایی که اگرچه مبتنی بر دانش برون‌زبانی ماست، اما افتراق‌ها را نشان نمی‌دهد و بر پایه اشتراک‌ها قرار دارد. این زبان همان زبانی است که در ایجاد ارتباط به‌کار می‌رود و می‌توان آن را زبان اجتماعی نامید. از نظر معنی‌شناسان، معنی در قالب زبان اجتماعی یعنی همان معنی درون‌زبانی، در درجه نخست اهمیت قرار می‌گیرد، زیرا معانی فردی یا همان دانش برون‌زبانی، تنها برای صاحب آن معنی، قابل درک است و بیان آن برای فردی دیگر، از طریق معانی جمعی امکان‌پذیر است که باز همان کلیت‌ها را نشان می‌دهد.

به نظر می‌رسد از آنجایی که افراد تقریباً با موفقیت با یکدیگر ارتباط کلامی برقرار می‌کنند، این دانش برون‌زبانی نقشی در تبادل معنی بین آن‌ها ندارد و امر انتقال و درک پیام تنها بر پایه دانش درون‌زبانی است (صفوی ۱۳۸۳: ۴۱).

مطالعه‌های بسیار نشان داده‌اند که هنگامی که مردم انتظارات مختلفی از یک واقعه خاص دارند، آن را به شیوه‌های مختلفی بازآفرینی یا تفسیر می‌کنند. طرحواره‌ها در درک مفاهیم دخیل هستند و با استفاده از آن‌ها تمام جنبه‌های یک صحنه را می‌توان تحلیل کرد. همچنین طرحواره‌ها عملیات پردازش را در نظام ادراکی که لازمه تشخیص اشیاست، کاهش می‌دهند و

در نتیجه شرایطی را برای پردازش موارد غیر منتظره‌تر فراهم می‌آورند. به طور کلی اطلاعات اندکی درباره فراگیری طرحواره‌ها در دست است. بسیاری از نظریه‌پردازان درباره چگونگی شکل‌گیری آن‌ها یا صحبتی به میان نیاورده و یا آن را نوعی استقرای تحریف‌شده می‌دانند (عابدی مقدم ۱۳۸۲: ۱۷).

از آنجایی که حوزه معنی‌شناسی شناختی، که حوزه‌ای نوپا و در حال گسترش است، می‌تواند در بررسی مفاهیم زبانی مؤثر باشد، مخصوصاً مبحث طرحواره‌های تصویری که در تحلیل و بررسی مفاهیم انتزاعی بسیار قابل استفاده است، از این‌رو نگارنده با استفاده از طرحواره‌های تصویری به بررسی اصطلاح‌ها، که یکی از ارکان زبان به‌شمار می‌رود، پرداخته است. قابل ذکر است که مطالعه بر روی طرحواره‌های تصویری به طور اخص، بسیار کم و محدود می‌باشد.

۱-۲ مسئله پژوهش

در پژوهش‌های معنی‌شناسان شناختی، طرحواره‌های تصویری از اهمیت بالایی برخوردارند، زیرا به کمک این طرحواره‌ها که ساخت‌های انتزاعی هستند، می‌توان میان تجربه‌های فیزیکی و حوزه‌های شناختی ارتباط برقرار کرد. همچنین این بررسی نشان می‌دهد که جنبه‌های شناختی و ساختارهای مفهومی از قبیل این طرحواره‌های تصویری در تبیین دانش زبانی انسان بسیار مؤثر است.

پیش‌نمونه و طرحواره‌ها از مفاهیم اصلی مقوله‌بندی در معنی‌شناسی شناختی است. بدون توانمندی مقوله‌بندی پدیده‌های جهان خارج، انسان در محیطی آشوب‌گونه سردرگم می‌ماند، ولی مقوله‌بندی از رهگذر وجود پیش‌نمونه‌ها و طرحواره‌ها به شناخت او از جهان سامان می‌بخشد و موجب می‌شود که او بتواند پدیده‌ها و پدیدارها را در قالب مقوله‌ها طبقه‌بندی کند. طرحواره‌ها تحت تأثیر تجربه فیزیکی حرکت، اعمال نیرو، در هم شکستن موانع، عمل و